

CRONICA PLASTICĂ.

„MIȘCAREA PLASTICĂ“ LA IAȘI..

O doamnă, ieșancă de origină, stabilită, de mulți ani, la București —și care se ocupă „în orele libere“ cu pictura,—îmi scrie o scrisoare extrem de duioasă, unde, (după ce-și deapănă amintirile din copilărie și idealurile făurite la adolescență), mă admonestează catifelat: „de ce nu ne pui la curent și pe noi ieșenii, exilați în Capitala țării, asupra „mișcării plastice“ din glorioasa cetate a Moldovei?...“

Mișcarea plastică la Iași, stimată Doamnă?!..

Asta îmi aduce aminte de o anecdotă amuzantă depe timpul invaziei germane în Muntenia...

Cică un general prusac, în ofensiva lui furioasă, poposește pe inserate într'un sătuc, devastat, de prin ținutul Muscelului.

Trage la un gospodar bătrîn, mîncîc din merindele brigăzii invadatoare, și se culcă numai decît.

Disdedimineață se scoală cu o cumplită forfoteală în pîntece. Il trezește pe aghiotant (care-i era și tălmăciu) să-l conducă la „closet“.

Caută, caută, dar „closet“ nicăiera.

Bătrînul gospodar e adus între baionete:

— Unde este clozet? zbiră tălmăciu.

— N'avem, să trăiți... Noi ne facem nevoile pe unde ne apucă... Cînd după casă, cînd după tufa de boz, cînd în porumb...

— Ce zice?... întreabă generalul, ținîndu-se nerăbdător cu mîinile de brăcinar...

— Zice că așa ceva nu se află la ei...

— Să nu fie cu supărare domnului general,... îndrăzni gospodarul, dar spune-i d-ta că, să fi avut Ruminul și *closete*, apoi nu germanii s'ar fi „ușurat“ acum în sat la noi, ci, noi... la Berlin.

.....
Nu știu, Stimată Doamnă, dacă povestea asta e adevărată... Dar sigur că... se potrivește...

Apoi Iașului de „mișcare“ și, mai cu samă, de mișcare plastică îi arde?...

D-voastră v-ați aclimatizat la București și credeți că tot ce se mîncă pe-acolo, sboară și pela noi, (sau viceversa).

Arta plastică are un mare beteșug: *costă gologani*.

Gologani îl costă și pe cel care o exercită și pe cel care o achiziționează. Deaceia ea nu s'a desvoltat (și nu va putea să se desvolte) decît într'un mediu îmbelșugat materialmente.

Hai să stăm și să judecăm :

Ca să creieze o capod'operă literară, poetul n'are nevoie decât de cinci creioane Hardtmuth, de zece caiete de dictando, de câteva cafele turcești și un colț de masă, indiferent dacă masa se găsește instalată la Capșa, în pod, în subsol sau în magazia de lemne. (Ba eu cunosc un mare poet, care nu se inspiră efectiv decât pe scaunul clósetului)...

Muzicianul, ca să compună o simfonie, n'are nevoie decât de o cameră (cu cât mai goală, cu atât mai proprie), de plavaz, hîrtie linată și, citeodată, de un clavecin ori un pian. Alceeva, nimic. Ba unii n'au avut la îndămnă nici chiar *simțul auzului*, fără de care, (ce superstiție !...), se bănuia că nu se poate face muzică bună...

Dar ia să ne gîndim și la bietul artist plastic.

Sculptorul, bunăoară, are neapărată trebuință de un atelier vast, și nu la al optulea etaj sau în subsol, ci *musai* la un parterre, cimentat pe jos.

— Na'ți-o bună că ți-am dres-o ! ai să zici mata, de colo : ce mofturi ridicole !... Poi azi și nababii locuiesc la al șeasesprezecilea cat !

— Nu-i tocmai așa, stimată Doamnă... Sculptorul nu lucrează la birou și cu materiale ușurele, ca poetul, ca muzicianul, ori ca tăietorul de cu-poane. Munca lui se face cu lut, cu blocuri de marmoră, cu stînci de platră, care nu se pot urca (sau scobori) cu ascensorul, ori în spîinare, pe scărițele strîmte și încirligate ale locuințelor cu etaje. Toate aceste materiale (care pot depăși, adesea citeva mii de kgr.) nu se manipulează decât pe tăvăluci de lemn, care sã ruleze din curte *direct* în atelier. Ș'apoi bietul sculptor lucrează într'o murdărie de moluz și apăraie de parc'ar fi în slujba canalelor municipale...

Cit e vorba de pictor, altă dandana. Fără o odaie spațioasă, cu geamuri mari, prin care lumina să pătrundă abondent, ca într'o seră, și, mai ales, fără o lumină *fixă* (ori dela Nord ori dela Sud), pictorul nu-și poate exercita meseria, așa cum s'ar cuveni.

Dacă mai adaugi peste aceste marafeturi, absolut indispensabile plasticilor—și problema *modelelor*, (greu de găsit și destul de costisitoare)—încă n'am terminat cu lista marilor dificultăți pe care le întîmpină artistul în luptă cu meșteșugul lui. Pentru exercițiile zilnice, care sã-l ducă la posedarea *formei ori a colorii*—(exercițiul care nu-i rentează, deocamdată, nimic)—se cere un capital, oră cu oră, ani întregi de-a rîndul, risipit pe materiale care, mai ales azi, au ajuns la prețuri năzdrăvane.

Cit timp și cit material se cheltuiește până să-ți faci un nume și un drum în artele plastice, o arată faptul că în marile centre de artă, cînd se scrie la gazete despre „*le jeune peintre X*” sau „*jeun sculpteur Y...*” apoi să fii mata sigură că acel „*jeune artiste*” a trecut de mult peste patruzeci de ani. Iar cînd ți-o arunca epitetul măgulitor de „*maître*” pezevenchiul de jurnalist te-a dat de gol : Insamnă că te-ai apropiat de șaptezeci...

Știu de ce zîmbești acuma cu *surisul matalc carminat și vertical* : Co-coanele, în genere, mai șmechere, nu fac prea mare efort în Artă. Nu de alta, dar ca să-i deruteze pe ziarisți ; să nu aibă șolticil, pretextul inellegant de a le porecli și pe ele „*maître*”, taman cînd le-o fi lumea mai dragă...

Apropos de cocoane și de „*maeștri*” consacrați prin muncă și geniu :

Se zice că în atelierul marelui portretist modern *Whistler*, s'a înfă-țoșat într'o zi nevasta unul miliardar american.

— Maestre am venit să-mi faceți un portret, cam în genul aceluia pe care i-ați făcut lui *Carlyle*.

— Bine, Doamnă. Săptămîna viitoare poftiți la „poză”. N’am să vă chinuiesc prea mult: cinci ședințe a cîte trei ore. Dacă n-o reuși, îl distrug și rămînem chit.

Elegantul Whistler n’a stabilit nici un preț: doamna era putred de bogată.

În sfîrșit, în a doua săptămîină, după cinci ședințe de lucru intens, portretul fu terminat. Doamna încîntată întrebă de preț. Whistler răspunde calm:

— O sută de mii de franci, Doamnă.

— Numai pentru cincisprezece ore de lucru d-ta pretinzi o sută de mii de franci?!... E formidabil!

— S’avem iertare Doamnă, nu sînt numai cincisprezece zile de muncă, ci treizeci și cinci de ani, plus cincisprezece ore...

— Ce fel de socoteală e asta?

— Corectă și limpede ca lumina zilei: Am muncit din greu exact treizeci și cinci de ani, pînă am *învățat* să fac un portret bun... în cîteva ședințe...

Dar... să revenim la „mișcarea plastică” a Iașului, ca să vă satisfac curiozitatea.

Din primăvară pînă acum am avut, în adevăr, cîteva expoziții. Cea mai de samă, calitativ, a fost, fără tăgadă, aceea a d-lui *N. Popa*, absolvent al Academiei ieșene și bursier la Paris. Cu o lună mai înainte îi văzusem o parte din lucrări, la „Dalles” în ansamblul decent al „Grupului ieșan”, despre care presa bucureșteană s’a ocupat cu simpatie. (Nu știu dacă dv. stimată Doamnă, ați avut curiozitatea să vă deplasați de-acasă și să cercetați manifestarea aceluia „grup ieșan”. Mă îndoiesc. Așa sînt, îndeobște Moldovenii: visători comozi...)

În Iași, d. *N. Popa* — (ale cărui calități de lumină și culoare sînt evidente) — a expus în cuprinsul unei librării, care, în afară de cărți, mai desface articole de sport, costume străjerești, țigarete de sticlă, mărtișoare și mărgelile multicolore...

Agațate deasupra rafturilor, sub umbra plafonului, ziua, și în orbitoare reflexe de lumină electrică seara — pinzele acestui frumos talent au apărut anacronice, depeisate și mofluze. Parte din ele le văzusem expuse la „Dalles” în condițiuni ireproșabile. Aici — în atmosfera acestei prăvălii „universale” — mi-a fost aproape imposibil să le mai recunosc:

Munca artistului era meschinizată la maximum...

Într’un magazin minuscul de... *sobe* a expus și un student al Academiei ieșene: diverse studii în ulei, plus cîte-va piese în peniță. Pictura (amalgamată și haotică) nu ne-a vorbit în nici un fel. În schimb încercările în peniță (care trădează mîna meșteră a viitorului *gravor*) prezentau un interes deosebit.

Un diletant din localitate, improvizat „critic de artă”, trece orb peste calitatea „penițelor” și-l *sfătuiește* pe tînărul artist să urmeze calea pe care

a schițat-o în „uleiul“ Nr. cutare, căci de aici l se va trage tot succesul în carieră.

Cine-l pune pe unii oameni să se amestece unde nu le fierbe oala?...

Lauda ca și ponegrirea neîntemeiate sînt deopotrivă de dăunătoare, și pentru tînărul talent și pentru public.

Tot într'o prăvălioară, (de astă dată o prăvălioară unde se vînd... bilete de loterie), a fost închiriat un perete (cu lumina din coastă) celul mai bun element pe care-l are Academia de Arte Frumoase, în acest timp. Înainte de a'și fixa pînzele — (între reclama cu milioane norocoase) — proprietarul imobilului, (cîrciumar de profesie) l-a triat lucrările, (ca la Salonul Oficial), obligînd (în numele moralei publice) pe bietul student să pună... cu fața la perete — și după teighea — tot ce era nuditate feminină... Am văzut, prin fraudă, aceste plese censurate: erau inocente studii lucrate în atelierul Academiei, în vederea concursului de sfîrșit de an...

Am mai vizitat o altă expoziție aranjată în încăperea funebră a unei prăvălioare de... *coroane pentru morți*...

Fiecare tablouș era flancat de aceste sinistre articole mortuare și de panglicile lor cu „regrete eterne“...

Vei mai afla, Stîmată Doamnă, că primul (și adesea unicul vizitator) al acestor expoziții este agentul dela percepția municipală. El vine, din partea oficialității, să încaseze dela pictor... „taxa de firmă“. Această „firmă“ se rezumă de obicei la un petec de hîrtie albă, lipit pe geamul prăvăliei, care anunță, discret și oarecum cu frică pe trecător: „Expoziție de pictură“...

Rezultatul material al acestei *mişcări plastice*:

Bieții pictori — după un an de muncă, în mizerie, mai rămîn datorii negustorului de colori, încadratorului, proprietarului... „sălii de expoziție“... etc.

În ajunul închiderii, totul se lichidează cîstit: creditorii își primesc drepturile — în natură.

Și sărmanii tineri entuziaști scapă, astfel, de o nenorocire suplimentară: nu mai au nevoie să cheltuiască și cu căruța, ca să le întoarcă calabalcul spre acasă...

Stîmată Doamnă, lașul nu mai este celace era acum cincizeci de ani — pe timpul adolescenței dv...

Din mîndria lui de altă dată, a ajuns un biet burg părăsit de toți și de toate...

Un obosit orășel de provincie în care nu întîlnești de cît funcționari administrativi, profesori și pensionari — toți preocupați de ideea cum să-și mai menajeze biata lefușoară, ca să dureze până la sfîrșitul lunii. (Aici și lefurile se plătesc cu o lună întîrzire...).

Boieri (și sufltește și materialmente) nu mai sînt. Poposesc de mult, în deal, la „Eternitatea“ sub sălcii plîngătoare.

Oameni cu bani — da!... se mai găsesc, pe ici pe colo, dar banul, la ei, e hărăzit numai pîntecelui și voluptăților trupești. *Luxul* nu-l interesează. (Pentru ei — ca pentru majoritatea parvențiilor — arta, literatura, muzica, teatrul, etc... e lux).

Cînd — rar de tot — un parvenit ieșan lunecă pe panta acestui „viciu” — al luxului — și are destul bănet, ca să-l poată practica,... fuge la București. Fericirea parveniților e să se epateze între ei.

Filindcă nu se pricepe la artă — (așa cum nu te pricepi mata la parașută) — cad repede în ispita de a deveni... „mari colecționari”...

Minunat prilej, pentru excrocii internaționali de a-și plasa crutele și falșurile măștrilor europeni... (Vezi ultimul scandal Grigorescu, Murillo, etc., etc.).

Va să zică — (vorba țăranului din Muscel...) — dacă ar fi avut lașul a-teliere, săli de expoziții și, mai cu samă, belșugul pe care-l are București — apoi... am fi „mișcat” și noi, aici, — macar pentru satisfacția de a face bucurie ieșenilor „exilați în Capitala țării”...

Până una alta, îngroziți de foame și de indiferența generală, artiștii plastici ieșeni iau drumul Bucureștilor — unii temporar, (ca numai să-și desfacă produsul muncii lor acolo); alții (cei mai mulți), ca să se instaleze definitiv...

Ceiace se petrece — cu „mișcarea plastică” — la Iași, se petrece în toate orașele mari ale întregii Moldove: Chișinău, Cernăuți, Galați, etc.

Cît despre bietele orașele din această provincie...

Deci: a putut să pară că are adîncă pricepere asupra contemporaneității artistice a țării, acel profesor de istoria artelor și... critic de artă, din București, care, se zice, a afirmat la Radio, *că Iașul*, (care e sîmburele intelectual și artistic al Moldovei), — *n'a dat nimic în plastica romînească?*

Ignoranță?... Gogomănie?... Farsă abjectă?

Din toate la un loc...

Istoricul *de mîine* care, (la lumina documentelor autentice), va verifica afirmațiile istoricului *de azi*, va zîmbi, fără îndoială, compătimitor — și-și va zice în gîndul său:

— „Vai de capul lui de bleg!... Apoi dacă înșiră el atîtea eronate prăpăstii asupra artiștilor *contemporani* cu dînsul..., ce să'l mai cred cînd se bagă în mișcările artistice desfășurate cu secolii înainte!...”

.....
Iată de ce, Stîmată Doamnă, îmi îngădui să vă fac o rugămintă: predați acest articol și la *Ministerul Artelor*. Poate se va găsi unul, din cei cîteva sute de funcționari de acolo, care să săvîrșească minunea de mult așteptată: o statistică (întovărășită de scurte note biografice) a artiștilor Romîni, *încă în viață*. Va servi mai tîrziu la ceva. Anume se va afla peste cîteva sute de ani (din scripte *oficiale*) că biata Moldovă a lasat o dîră cu urmări adînci în mișcarea artistică a neamului romînesc.

Sărînd peste Eminescu, Luchian și atîția alții, al căror glas a amuțit de mult s'ar putea începe cu Petrașcu, Enescu, etc. care ar mărturisi, (fără rușine pentru Romînia Mare), că sînt Moldoveni și că n'au, pentru Iași, disprețul sec, al domnului profesor critic dela Radio...

N. N. TONITZA.